

TELEGRAFUL ROMAN.

Nr. 82. ANUL XI.

Telegraful este de doua ori pe saptamana: joi si Duminica. — Prenuneriunea se face in Sabiu la espeditura foiei; pe afara la c. r. poste, cu bani gata, prin scrisori francate, adresate catre espeditura. Pretul prenumeratiei pentru Sabiu este pe unu 7. fl. v. a. car' pe o jumtate de anu 3. fl. 50. Pentru celelalte parti ale Transilvaniei si pen-

trii provincieile din Monarchia pe unu an 8 fl. era pe o jumtate de anu 4. fl. v. a. Pentru prine. si tieri straine pe unu 12 fl. pe 1/2 anu 6 fl. v. a.

Inseratele se platescu pentru inteia ora cu 7. cr. sirulu cu litero mici, pentru doua ora cu 5 1/2 cr. pentru a trei'a repetire cu 3 1/2 cr. v.

Sabiu, Sambata 7 Septembrie 1863.

Proiectu de lege

privitoriu la intrebuintiarea celoru trei limbi indatinate in tiara in comunicatiunea publica oficiosa,

cu vigore pentru Marele - Principatu alu Transilvaniei.

1. Cele trei limbi indatinate in tiara, adeca: limb'a ungara, germana si romana suntu egalu indreptatite in comunicatiunea publica oficiosa.

2. Partiloru le s'a in voia, a intrebuintia in tote pertraptarile oficiose veri si care din cele trei limbi indatinate in tiara.

3. Cereri verbali ale partiloru, cum si fassiuile acelor'a, mai incolo a martoriloru si priceparatoriloru de lucru se voru lua la protocolu intr'un'a din cele trei limbi indatinate in tiara, si anume in aceea, care o va numi partea, martorulu seu priceparatorulu de lucru, care e de ascultat.

4. La pertraptarile judecatoresci in si afara de cause controverse, candu participéza mai multe parti, i-sta in voia fiecarei parti a intrebuintia ori si care din cele trei limbi indatinate in tiara.

5. Esibitele partiloru ori cererile loru date la protocolu, debu.e resolute in aceea si limba, in care a fostu facuta petitiunea seu cererea luata la protocolu.

6. In casurile acele, candu participéza mai multe parti, se voru espedi decisiunile judecatoresci, cum si motivele in acea limba, in care a fostu compusa petitiunea seu incus'a, respective anteulu esibitu ori anteia cerere verbale.

Celorulalte parti li se voru espedi tradaceri din decisiune in acea limba, in care au luat ele parte la pertractare.

7. Pertraptarea finale verbale, publicarea si espedirea sententiei se va face in aceea din cele trei limbi ale tieriei, care e limb'a materna a inculpatului. Totusi are inculpatulu voia libera a-si alege pentru acést'a alt'a din cele trei limbi ale tieriei, carea insa elu debuie sa o pricepa.

8. Decisiunile oficieloru si judecatorieloru mai inalte, se voru espedu asemenea in aceea limba, in care debuie date afara partiloru acele decisiuni dupa dispusatiunile §§-loru 5, 6 si 7.

9. Fiecine póte intrebuintia in pertraptarile publice ori si care din cele trei limbi indatinate in tiara.

10. In comunele cetatienesce si satesce defige limb'a afaceriloru interne in trei comanali reprezentanti'a comunei.

11. In municipii defige limb'a pentru afacerile municipale reprezentanti'a respectivului municipiu.

12. Determinatiunile §§-loru 10. si 11 vor avé valóre totu-deun'a numai pre catu va tiené activitatea reprezentantiei municipale, ori comanali. Dupa decursulu acestei activitati se va poté face o conclusiune noua in privint'a defigerei limbei de afaceri a comunei ori a municipiului.

13. Impartasiri, ordinatiuni si mandate de ori ce soiu si altele de aceste, care suntu indreptate nemediatu cátra comune seu municipii, cátra corporatiuni eclesiastice ori de alt-feliu, se voru emite in acea limb'a, care e limb'a de afaceri in trebile loru comunali ori municipali, si care o intrebuintia corporatiunea eclesiastica ori de altu-felin.

14. In comunicatiunea reciproca voru intrebuintia comunele si municipiele limb'a loru propria de afaceri.

15. In comunicatiune cu oficiele c. r. militari se voru folosi comunele dupa amisiveritate, municipiele insa in totu chipulu de limb'a germana.

16. Limb'a oficiosa interna a oficieloru municipali si a judecatorieloru municipali e aceea, care si a municipiului respectivu.

In comunicatiunea oficiosa pre cale presidiale ii sta in voia fiecui, a intrebuintia ori si care din cele trei limbi ale tieriei.

17. Limb'a oficiosa a celorulalte oficie si curti judecatoresci, cum si a comunicatiunei acestoru oficie si cu ti judecatoresci intre olalta, si cu oficiele, ce se afla din afara de Marele-prineipatu alu Transilvaniei, se va determiná pre calea ordinatiuniloru.

18. Limb'a de invetiamente in scóele poporali si medie si instituttele superioare de invetiamentu o defigu aceia, cari au de a ingrijí de scóele respective si ale sustiené.

19. Matriculele eclesiastice se voru portá intr'un'a din cele trei limbi, care suntu dechiarate in paragrafulu anteiu de egalu indreptatite.

Altmintrea le sta in voia confessiuniloru singulari, a determina spre estu scopu in contielegere cu r. Guberniu si alta limba.

20. In comunicatiune cu partile se voru tiené si oficiele eclesiastice de dispusatiunile §§-loru 2—8 a legiei acesteia.

21. Tóte legile tieriei, care stau in contradicere cu aceste determinatiuni, suntu desfriintate si lipsite de eficacitate.

22. Poterea obligatoria a acestei legi intra in activitate fara amanare.

Diet'a transilvana.

Siedinti'a XXVIII.

tinuta Luni in 1/4 Septembrie 1863.

(Continuare si capetu).

Schuler - Libloy continua: Pe candu se a infiintiatu constitutiunea Ungariei, domneau alte pareri. Regele Stefanu credea, ca unu imperiu e debilu, care are numai un'a limba, si cu crestinismulu deodata introduse limb'a latina, sperandu, ca prin ea se voru complaná diferintiele intre celelalte limbi. Limb'a latina remase limb'a oficiosa predominantore a Tranniei pana la 1847, in 1847-48 prepondera cea magiara si in tempurile cele mai din urma ea mai ajunse inca odata la domnire. De ltmintrea si in periodulu principiloru indigeni era respectata limb'a magiara ca limb'a curtiei si a diplomatiei. Dupu ce Tran'ia veni sub Austri'a, se introduse ier limb'a latina; numai diet'a din 1791 faca o modificare, proclamandu de limb'a afaceriloru din afara limb'a magiara, — afara de scaunele si districtele sasesci, iar pentru cele din lantru pastrandu cea latina. Decisiunea acést'a o caprinde articolulu 31 din 1791. Statuturile se silira a respinge catu se póte atatu limb'a germana, catu si cea romana, cesta din urma de abia sufernda-o. Insa referinteluj nu-i place a ilustra mai deaprope acestu tablou, ci dice numai, ca cine seamana ventu va culege tempestate. Cuimea acestoru intentiuni o ajunse in fine diet'a din 1846 spre 1847, decretandu articulu primu alu aceleia, ca afara de limb'a municipala germana numai limb'a magiara are valóre. Limb'a latina se mai pastra numai pentru tesaurariatu si pentru corespondintiele natiunei sasesci.

Dupa 1848 ajunse la potere limb'a germana, insa acést'a au fostu numai unu schimbu, care nu potea domoli partimile, pana candu in fine Maiestatea Sea prin p. n. resolutiune din 21 Decembre 1860 cátra Cancellariulu aulicu transilvanu de pe atunci faca dreptate (de si in realitate cu pucinu succesu) toturoru limbiloru, (citeaza pasagiulu competente). De abea acum suntem in stare de a ne folosi de acestu dreptu; de aci inainte trei limbi a le patriei voru inavutí ca trei suflete spiritele Tranniloru; unu destinu fericitu voi, ca sa ne msusimu totu ce au bunu trei natiuni si ca prin cultur'a a trei limbi sa devenimu de trei ori bine facatori ai patriei. Calea spre aceasta tinta e indreptatirea egala a toturoru limbiloru in comerciulu publicu oficiosu. In fine espunendu, ca comitetulu s'a ienutu strinsu de propositiunea regimulu si numai in privint'a formalá s'au abatutu incatu-va de-la aceea, carea s'a parutu co-

mitetului a fi stilisată cam în tonul unei instrucțiuni, pe cându proiectul comitetului e mai multu științificu, citește proiectul comitetului, care suna asiá:

Aclusu

la reportul comitetului despre a două propusețiune a regimului regiu.

PROIECTU DE LEGE

despre folosirea celor trei limbi usitate în țiera în comunicatiunea publică oficiosa.

1. Cele trei limbi usitate în țiera, precum: limb'a magiara, germana și româna sunt un'a ca și alt'a de îndreptățite în comunicatiunea publică oficiosa.

(Dupa §. 1 alu propus. regim.)

2. În toate esebitele, fie de ce soi voru fi, la toate ascultările protocolari, precum și peste totu la toate pertraptările publice și oficiose, atâtu politice, câtu și judecătorești, în cauze controversate și necontroversate, voru avé voia partile, martorii și priceparatorii de lueru, cu unu cuventu fiacine, a se folosi după deplin'a lor plăcere de limb'a lor maternă séu de órecare alt'a dintre cele trei limbre usitate în țiera.

(Dupa §§. 2, 3, 4 și 9 din propus. regim.)

3. Toate protocoalele oficiose de acestu felu, toate resolvațiunile, scriptele, conchisiunile și decisiunile, cu motivele lor cu totu, se voru dá atatu decâtu autoritățile și judecătoriele inferioare, câtu și de cele superioare în limb'a, în care a fostu compus exhibitulu, cererea, încus'a séu cea dintai anunțare cu gur'a.

(Dupa §§. 3, 5, 6 și 8 din propus. regim.)

4. Și autoritățile bisericesti se voru tiené de dispusețiunile indicate mai însusu (§. 2 și 3), în comunicatiunea oficiosa cu partile.

(Dupa § 20 din propus. regim.)

5. Pertraptarea finală se va tiené, ear' publicatiunea sentinței se va face în aceea din cele trei limbi ale țierei, care e limb'a maternă a acusatului.

Acusatului îi sta înse în voia de a-si determiná pentru acést'a și alt'a dintre limbile țierei.

(Dupa §. 7 din propus. regim.)

6. Toate municipiele, toate comunitățile cetătilor, orașielor și cele țieranesti, precum și toate corporațiunile și voru determiná prin corpurile lor reprezentative, pentru timpulu câtu — și va tiené aceste funcțiunea, limb'a în trebile interne și în comunicatiunea esternală, pentru sine și pentru oficiile și judecătoriele sale.

(Dupa §§. 10, 11, 12, 14 și 16 din prop. regim.)

7. Toate împartășirile, estradarile, ordinațiunile, mandatele și altels asemenea, se voru emite decâtu autoritățile lor superordinate către aceste municipii, comunități și către oficiile și judecătoriele lor, séu către corporațiunile bisericesti și de altu soi, în aceea dintre cele trei limbi ale țierei, care e limb'a de comunicatiune în trebile lor municipale și comunale, séu aceea, de care se folosesc corporațiunea séu institutulu, fie preotiescu ori fie de altu felu.

(Dupa § 13 din propus. regim.)

8. Matriculele bisericesti se voru purtá într'un'a din limbile, dechiarate în §. 1. de egale în drepturi. De altminterea diferitelor corporațiuni religioase le sta în voia a-si determiná spre această și alta limbă, în contielegere cu guvernulu regiu.

(Dupa §. 19 alu propus. regim.)

9. În comerțulu cu autoritățile militare c. r., comunitățile se voru folosi după potința, ear' municipiele se voru folosi la tota întemplantarea de limb'a germană.

(Dupa §. 15 alu propus. regim.)

10. Limb'a oficiosa internă a celorlalte autorități și tribunale judecătorești între otalta și cu autoritățile de din afara de marele-principatu Ardealulu, se va determiná prin ordinațiuni.

(Dupa §. 17 alu propus. regim.)

11. În comunicatiunea presiđiale a tuturor autorităților și oficiilor, se concede a se folosi fiacare dintre cele trei limbi ale țierei.

(Dupa §. 17 alu propus. regim.)

12. Toate legile țierei, ce nu se unesc cu aceste determinățiuni, suntu desființate, scóse din activitate.

Puterea obligătoare a acestei legi, intra neamenat în aceivitate.

(Dupa §§. 21 și 22 din propus. regim.)

Apoi se citește și reportul comitetului competente, (care însă nesocotindu-lu de trebuința neapărată pentru cetătorii noștri nu-lu publicăm, cu atât'a mai vertos, etc. ca precum se va vedea din decurgerea desbaterilor proiectulu comitetului nu se-au primumit, ci de bas'a pertractarei s'a luat proiectulu regimului în form'a sea primitiva. — Red.)

Presiđintele comunica, ca de apertoriulu proiectulu regimului e denumit Rannicher, care-si ocupa locul seu pe banc'a regimului.

Obertia cuventulu și se declara în discursu mai lungu în contr'a proiectulu comisiunei, nu ca cându un s'aru învoi cu principiile cuprinse într'ensulu. ci pentruca i se pare, ca comisiunea vrendu a precisá și scurtá, a caditu în neclaritate, iar legea cea mai bună e aceea, care e mai chiară. La esecutarea principiulu egalei îndreptățiri a limbilor vomu dá de greutate, înse nu de greutate neînvingibile, căci asemenea referințe cá la noi sunt și în Elvetia. Silesia și pe aiurea; ba din vechime scim, ca regele Assirilor, care domniá peste 127 de țieri, scriea la fiacare țiera și la fiacare popor în limb'a lor și în fine e mai bine a fi îndreptățite deplinu egalmente trei limbi, decâtu sa fie un'a domnitoare și celelalte subordonate; căci acést'a aru fi isvorulu unei discordii și desbinari fără capetu. Deci se declara în contr'a proiectulu comisiunei, adaugendu însă ca cu îmbunătățirile lui materiale se învoiesce.

Popu. E greu a dice ceva nou și interesant despre obiectulu dilei după ce vorbira doi oratori asiá eminenti (Schuler Libloy și Obert). Elu nu va a dice mai multu, de câtu ca anevoa a fostu vre unu lucru, care se desbine asiá multu pre locuitorii Tranniei precumu este cestiunea limbei; dar rar va fi esitu și din partea regimului unu proiectu dietalu asiá liberalu, precumu e cestu de fatia. Deci partinesce proiectulu regimului, pentruca elu proclama egalitatea cea mai deplină (fiacarui transsilvanu, sta deschisă calea pentru desvoltarea limbei sale), pentruca da voia municipielor de asi statori însesi limba oficiosa; pentruca asigură partidelor liberă întrebuintare a limbei și în fine, pentruca are de a intra în viața fără amanare. Apoi trage o paralelă între legea din 47, carea lasă terminu celorlalte limbi anca numai cativa ani, pecându acést'a da voia a se întrebuinta cele trei limbi ale țierei numai decâtu. În fine combate pre aceia, cari proiectulu II alu regimului lau aflatu prea lungu, pe cându celu d'antăiu lau aflatu prea scurtu.

Fogaras y. În seculii trecuti au fostu certe religioane, și acelea durara mai multu decumu s'aru fi doritu; dar cert'a se domoli în spiritulu creștinății, a toleranței și a libertății. Toate bisericile și religioane suntu libere. Dar d'abiá s'a domolitu cert'a acést'a, și îndată și vedemu radicându-se în Europa alta cert'a, care totu asiá amenință a strică pacea națiunilor, adică cert'a naționalităților. Sperăm însă, ca această cert'a va fi mai scurtă, și ca principiulu îndreptățirii egale va veni la potere. Și în spiritulu acestui principiu popórele fatia unulu cu altulu voru fi drepte; se voru întielege între sine și se voru impacá, — cu carea cert'a se va fini. (bravo!) Problem'a legislațiunei e, cá la cert'a acést'a sa participe și ea, dar în modulu acel'a, încátu cert'a sa nu se aprinda și mai tare; ci sa se domolésca și cá cert'a politica sa se dissolve în lupta spirituală și sa nu degenereze în lupta materială.

Elu din parte-si trebuie sa recunósca, ca precumu în generalu nu crede de fericirea omenimei, ca prin limbi s'a împartitu în mai multe popóre, asiá nu i se pare nici fericita o țiera prin desbinarea populațiunei eii în mai multe părți; căci acést'a e ans'a, de se nasce cert'a pentru naționalități și devine obiectu alu legislațiunei. Dar fiindu asiá noi nu potemu ignorá referințele etnografice ale țierei, și s'a și disu în casa acést'a, ca limb'a e spiritulu naționalității. Limb'a totdeun'a a fostu periculosu a o sugrumá (Asia e!) A regulá limb'a prin legi, care contradic dreptulu naturalu alu popórelor, e forțe stricatosu; dovéda istoria din urma a Ungariei. (Asia e!) Acumu Națiunile foste îndreptățite se simtu asigurate prin faptulu îndreptățirii egale; cele remase îndreptu se încordeza a ajunge acolo, unde se afla sororile națiuni. (Asia e! în stângá) În această privinția principiulu îndreptățirii egale e și principiulu lui; efeptuirea principiulu e problem'a legislațiunei. Și aci trebuie sa marturisescu, ca ori va privi la proiectulu regimului ori la alu comitetulu, care 'n principiu suntu un'a, vede în amândoua nobil'a intențiune de a face destulu acestui principiu într'atát'a, încátu legislațiunea sa fie dreapta în tota privinția, și fiacare națiune a țierei sa fie îndestulita astfel, încátu sa nu mai aiba a se plânge.

Însă elu în privinția proiectulu are o observatiune. Legislatorulu prudinte înainte de a dá o lege nouă, privesce îndreptu la cea trecută și caută firele, ce leaga presentele cu trecutul, și asiá deduce legea cea nouă din cea veche. Asiá aru fi sa urmeze și diet'a la fixarea legi cestiunate; dar procederea acést'a densulu n'o afla în nici un'a propozițiune. Căci în privinția limbei oficiose esista două legi: art.

31. din 1791, și art. 1. din 1847. Elu nu le pomenesce, că cându aru voi sa le sustina; tempurile s'au schimbatu, deci trebuie sa se 'nnoiesca și spiritulu legiloru vechi in spiritulu celoru noue. (Bravo! Asiá e!) Densulu aru dori a 'ncopciá de aceste legi și baremu in titlulu legi a se pomeni legile din 1791. și 1847, carea din urma n'a fostu asiá nedreapta, lasându in municipiele sasesci intrebuintiarea limbii germane. Asiá amu legá trecutul cu presintele.

In priviti'a efeptuiri legi afla, ca regimulu a fostu fórte liberalu, dandu fia-cârui drepturile sele și pastrându pentru sine numai partea cea grea a esecutárei.

Apoi se 'ntorce cátra Schuler—Libloy, și dice, ca 'ntielesulu cuvintelor S. Stefanu n'a fostu, ca o tíera cu un'a limba e nepotintioáa, ci ca cu cátu suntu mai multe limbi, mai multe semintii in tíera, cu atát'a mai multu voru infiori sciintiele, artele etc. Nici decátu intielesulu lui n'a fostu: Divide etc. impera!

Cátu pentru transgressiunile limbii magiare, ce se adu-gera nainte din parte centrului Sasiloru, ei n'au de locu cauza de a se plánge. Decisiunile legiloru competente de mai nainte au avutu valóre numai pentru Comitatu și Secuime, ear sca-unele sasesci au avutu libertate atát'a de mare, încátu se póte dice, ca limb'a germana, cá si cea magiara, a fostu limb'a tieriei. Cu totul altmintrea e cu Românii insa legea de atunci a fostu asiá, in spiritulu acelui tempu; acum in- sa, dupa-ce amu recunoscutu odata principiulu indreptátrei e- gale, sa-lu si efeptuimu. Acésta efeptuire se cuprinde in proiectulu regimului, deci lu partinesce; róga insa diet'a a fi cu crutiare catra acei'a, care eu suntu de fatia. (Éljen! Sa traiesca! Bravo!)

R o m a n u : Domnule Presiedinte! Obiectulu de desbateré a dilei aceste'a e proiectulu de lege privitoriu la intrebuintiarea ce-loru 3 limbi indatinate in tíera, in comunicatiunea publica o- ficiósa; me rogu a mi se permite, cá sa'mi descoperu con- victiunea in respectulu acest'a, (se audímu:)

Nu incupe nici o indoiéla precumca nu voiu dice pré- multu, cându esprimu, ca nu se afla nici unu patriotu, care sa nu póftesca cu celu mai ferbinte doru fericirea patriei. —

Nu incupe nici o indoiéla precumca nu dicu prémultu, cându afirmu, ca nu se afla nici unu sufletu, care se nu do- réasca bun'a contielegere a natiuniloru conlocutóre in patri'a a- cést'a (Bravo!) si care se nu fie de convictiune, precumca fericirea patriei este conditionata de bun'a contielegere a natiuniloru. —

Apoi eu innalta dieta! suntu de acea parere, precumca acea buna contielegere si fericire a natiuniloru in asta dulce patria depende dela efeptuirea egalei indreptátrei a tóte 3 limbile aici usitate. Insa durere, ca trebuie cá sa marturi- simu cu totii, precumca acestea cerintie aducátore de fericire au lipsitu pana acum'a. Dar' nu vor mai lipsi de adi in- colo, nu nici de cum nu, pentru ca acumu au sositu tempulu care sa le reinvidie, tempulu, in care sa se puna bas'a e- galei indreptátrei a limbiloru din asta tíera. —

Asiá dar' astadi este díu'a invierii si a limbii románe, pentruca de adi incolo va se viédie in comunicatiunile publi- ce oficióse. —

O di, pre care natiunea romána intocm'a asiá o vá ser- bá in tóte vécurile cu cea mai mare pietate, precumu ser- béza tóta lumea crestina serbatorile invierii sufletelor geniu- lui omenescu, pre care le-au scosu salvatoriulu lumei dela mórté la viétia innaintea asta cu 1863 de ani. —

Nu se póte negá precumca díu'a acést'a de inviere a sositu; si de-arú da dumnedieu, cá se si re'nvie limb'a ro- manésca in tóte afacerile, pentru cá altfeliu natiunei, a cárei legatura ce esista intre ea și limba, fórte potrivit se asé- mena cu legatur'a, care esista intre trupu si sufletu, dícu natiunei románesci tocmá asiá nu-i va folosí, de nu va fi lim- b'a ei egalú indreptatita de susu pâna josu, de s'aru inarti- eulá ea ca regnicolare macar si de 10 ori, precumu nu fo- loseșce omului de aru dobandi lumea tóta si-si va pierde sufletulu.

De aceea pre mine nu me indestulescu §§-ii 5, 6, 10, din proiectulu comisiunei dietale facutu pentru folosirea lim- biloru, despre care imi voiu luá libertate la desbateréa spe- ciale a-mi face observatiunile. —

Se dice, ca limb'a e amara,— apoi se dice ca limb'a e dulce, si eu dicu, ca esto o amaratiune dintre cele mai mari amaratiuni, cându nu este permisú a folosi limb'a ma- terna in comunicatiunea publica oficiósa, acést'a amaratiune o amu gustatu si eu. —

Din contra folosirea limbii materne este un'a din cele mai mari dulceti, ceea ce o simtímu cu totii astadi, pentru ca din préinnalt'a gratia a Maiest. Sele imperatului si mare

principe a Transsilvaniei in acésta Camera stralucita si limba romána si germana suntú cá si cea magiara folosite, pecându cele 2 erau pâna acumu eschise din sinulu corpului legi- slativu. —

Innalta dieta! eu tienu limb'a nationale de celu mai pretiosu odoru si de celu mai mare tesauru a veru carei na- tiuni si cugetu ca nu fára temeiu.

Acést'a asiá se eonsidera de cátra tóte popórele; tre- cutului totdeun'a stau gat'a a sacrificá tóte pentru conserva- rea limbii. Si si Magiarii, Românii si Germanii totu asiá de pretioáa au tienutu si tínu limb'a, ceea ce apare si de colo ca in poporulu Magiaru esista traditiunea precumca si atunci, cându au ziditu dumnedieu pre celu din tíau omu si ia datu sufletu a dísu in limba ungrésca: ca „i da“ „a- dá“ si de aceea saru fi chiamatu „Adám;“ de si camu mitologicu, dar' arata cátu de tare 'si iubesce limb'a, unu ce laudabilu (ilaritate). Presiedintele: „A már, talán igen mesze megyen, kérem;(voce: bine, se audímu). Dar e intre- barea cum 'si iubesce limb'a Românii? martora ne e isto- ri'a, cáci mai multu se luptau pentru limba, de cátu pentru viatia.

Germánii? pre Sasi si eu ii tínu de Germani — Ger- manii? apoi sa me provocu la marele Herder, care intr'al- tele au dísu: ca omulu care nu-si inbesce limb'a, nu merita a fi privitu cá omu. —

Din aele premise se póte vedea ca ce ponderositate mare punu eu pe egal'a indreptátre a limbii, in cátu si fe- ricirea patriei o tínu conditionatu de ea.

Mare lucru este limb'a domniloru! (voce: mare dieu!) sum patrunsu de convingere, ca si innalt'a dieta privesce obiectulu limbii de unulu din cele mai importante si sum magulitu de sperantia, precumca ca inaltu acést'a va codificá unu articulu in ast'a privintia atát'a de chiaru si de dreptu, încátu nelasandu-se in elu nici o usiutilia, prin care s'aru poté viri discordia si frecaturi mistuitóre intre natiuni, încátu sa póta contribui la dorit'a buna contielegere a patriotiloru si confaptu la fericirea patriei. (Bravo!)

C o n r a d S c h m i d t nu e multumitu nici cu unulu nici cu altulu aru fi doritu ca proiectulu de lege se remana mai pucinu specificatu si s'aru fi multumitu cu cei doi §§. dintáiu din proiectulu regimului. La specialisari toldeuna e periculu a trece presté linia ce compete dietei, ba crede ca s'au si facutu transgressiuni, amestecanduse dieta in lucr- rile interne a le municipieloru. Si pentru aceea nui place specialisarea pentruca i se pare saritura a se decide limb'a municipieloru panacându municipiu romanescu nici ca esista; deci aru fi trebuitu mai nainte sa se reguleze municipiele cáci altmintrea legea acést'a nu are intielesu. Iaru deca s'a urmatu odata asiá elu priimesce proiectulu regimului, de base la desbaterile fiitóre, rezervandusi inse dreptulu de a propune acolo modificările, ce i se voru pareá trebuintiose. Lui Fogarasy respunde, ca se bucura vedíendu recunoscuta si din partea lui necesitateá indreptátrei egale limbistice; iar cátu pentru imputarea acestuia, ca proiectulu nu se pune in legatura cu bas'a istorica, reflecta ca tocmai dietele din 1791 si din 1847 au parasitu bas'a istorica; cáci pecându la ve- nirea Transsilvaniei sub domnirea austriaca limb'a oficiósa era numai mai latina, carea si in decadint'a sea erá cu multu mai perfecta decátu cea magiara, pe atunci diet'a din 1791 prin articulu 31 si cea din 1847 prin articulu 11 statuescu supremati'a limbii magiare. Dintralte modificările aceluor doi articuli si deaca se aru face din partea aceste diete, totu aru remanea numai carpituri, pecându bas'a cea adeverata pe carea trebuie sa se puna diet'a, póte fi numai un'a, adeca: indreptátreá egala a totoru trele limbiloru.

P u s c a r i u vrea sa tréca presté repetitiuni; priimesce intru tóte proiectulu regimului, iar alu comitetului lu reiapta fára reserva, nepotenduse asemená nici in materia nici in forma cu alu regimului. Apoi voíndu a aduce esemple din viétia, cumu acusatulu prin o privire a judecatoriului, seu stáundu intre gendarmi póte fi terorissatu de a intrebuintá limb'a ce place judecatoriului, — se face atentu prin presie- dintele a nu se departá de obiectulu dilei. Se declara dar pe scurtu pentru proiectulu regimului.

B i r t h l e r in discursu mai lungu si bine tiesutu es- pune istoricesce, ca in Tranni'a mai antáiu a fostu limb'a latina cea oficiósa, apoi s'a facutu cea magiara, dupa aceea a venitu absolutismulu cu germana, panacându in fine regi- mulu insusi a luatú iniciativ'a, spre a face dreptate totoruru. Priimesce neschimbatu proiectulu comisiunei.

B i l t i u (pentru prim'a óra) saluta cu bucuria projec- tulu de lege, cáci privesce limb'a de sufletulu natiunei. I- stori'a ne dá dovedi, ca au fostu popóre, care si dupa

morte m'î traiescu inca prin limbile lor. Toti patriotii dorescu a întemeia si a consolidá între sine fratiatare si concordia, de aceea trebuie se respectam cu totii fiacare limba din tíera. Sa ne ferim de a cadea in pecatulu egoismului cu atât'a mai vertosu, căci avem dinaintea ochiloru inalt'a întentiune a Maiestatei Sele manifestata prin propositiunea regésca II. Deci priimesce cu bucuria proiectulu regimulu, care crede ca multimesce nu numai pre toti individii, ci si pre persónele morale, pre oficiele si corporatiunile. (Voci Schluss !)

B o l o g a se vede indemnata la vorbire mai cu seama prin impregiurari din afara; mai cu seama este latita temerea, ca din §§. 15 si 16. se voru trage consecutiie pagubitoare. Deci cá sa se delature acésta temere, se remana diet'a strinsu pe bas'a îndreptatírei egale a toturoru trei limbiloru tíerei in comerciulu publicu oficiosu; căci fiindu principialu acést'a bunu si sanetosu, nu se voru putea deduce din elu consecutiie rele; se declara pen ru proiectulu regimului. Eppului Fogarasy: cá diet'a se fia cu crutiare catra limb'a acelei natiuni, care nu e reprezentata aici, respunde cu proiectulu regimului insusi, afirmandu, ca si regimulu a fostu cátra natiunea nerepresentata cu cea mai mare atentiune si crutiare si ca asemenea va procede si diet'a. Lui C. Schmidt reflecta, ca densulu (Bo'oga) specializarea legeri in urm'a celoru întemplate in tíera, si anume in urm'a deseii schimbári a limbiloru o afla de lipsa. In fine cere a se curmá desbaterea generala si a se incepe cea speciala.

B a r i t i u. Fiindu tempulu atâtu de innaintata si atentiunea casei ostenita, densulu declara pe scurtu, ca partinesce principialu suprema (den Hauptgrundsatz) din proiectulu regimului, dar si reserva dreptulu la unii §§, cari suntá séu in contradicere unulu cu altulu séu nu destulu de chiari. Eppului Fogarasy reflectéza, ca cuventarea lui o a ascultat cu multa placere si ca aproba provocarea la dreptulu istoricu. Si lui (Baritiu) i place provocarea la dreptulu istoricu; cându inse dreptulu acést'a istoricu e nedreptu, atunci se padiesce de elu. Dintralte elu cá Románu inca se póte provocá la dreptulu istoricu adeca la întrebuintiarea limbei latine, care întrebuintiare e mai vechia decatu legile din 1848, ba si de cátu cele din 1791. Inse elu va sa sustiena altu dreptu, adeca dreptulu de a vorbi limb'a sea materna, unu dreptu despre care dice Francesulu: dreptulu e dreptu; binele e bine; alta definitiune nu trebuie, si: dreptulu este suveranulu lumii; acést'a este dreptulu, care precum a disu istoriculu Guizot, traiesce in eternu si din care nu poté luá nimeni nici unu firu de macu (papavere). Dreptulu acést'a e basc pre care stamu si care o a recunoscutu si regimulu fatia au unu poporu, ce a fostu apasatu de atát'a seculi. La introducerea celoru trei limbi in comerciulu publicu-oficiosu se voru plange multi, mai cu seama amplotiati, si cu deosebire se voru plánga asupr'a limbei románe, carea voru crede ca e o sarcina noua langa cele doue de mai nainte, si ca nu e destulu de avuta si culta. Cátu pentru greutatea comerciului publicu oficiosu, acela l'amu avutu in tíera si ante de 1848; ba amu avutu intru unu timpu si patru limbi, adeca sub Iosifu II, pecându buletinulu legiloru se dedea in limb'a magiara germana si romána, iar actele mai momentóse de statu in limb'a latina. Si pána in díu'a de astadi suntu tíeri poliglote precumu: Elveti'a, Belgiulu, Galiti'a, Silezi'a etc; si precumu acolo asiá si la noi va umbra masin'a statului fára seadere, déca vomu invetiá barbatesee limbile unulu altuia. Ear cátu pentru imputarea, ca limb'a romána inca e saraca si neculta, trage atentiunea asupr'a impregiurarei, ca limb'a aceasta are literatur'a sea dela anulu 1572, séu 1582 ca in ea e depusu tesaurulu celu mare alu literaturé bisericesci gr. or. incependu din secululu IV, ca ea de mai multu decátu 80 de ani are literatur'a sea profana cu vreo 8 dictionarie, din care unulu de 4 limbi; ca de 15 ani incóce tóte legile provinciale si imperiale au esítu si romanesee; ca in ea s' a tiparitu condica civila, penala si comerciala; ca limb'a acést'a atâtu in vechime cátu si de vreo 40 de ani incóce e limb'a administrativa in doue tíeri vecine; ca in fine in limb'a acést'a, esu vreo 20 foi publice atâtu politice, cátu si beletristice si scientifice, ba si un'a juridica (Gazet'a tribunaleloru.) De aceea crede, ca limb'a romána nu numai nu e saraca, ci are si midilociri destule spre a fi invetiata. Deci partinesce proiectulu regimului, rezervându-si dreptulu de a participá la desbaterea speciala. (Bravo !)

S c h n e l l nu e multiumitu deplinu nici cu proiectulu regimului nici cu alu comisiunei; căci e de parere, ca diet'a aru fi trebuitu sa se pana pe basa istorica, in care

privintia adopta parerile desfasturate de Eppulu Fogarasy. Cu tóte acestea priimesce proiectulu regimului si si reserva cuventulu la desbaterea speciala. (bravo !)

Si potariu esprime parere de reu, cá cuvintele Eppului Fogarasy, nefindu intiel se de unii membri, nici n'au potutu fi arretiuite. Densulu (Fogarasy) s'a declarat pentru principulu îndreptatírei egale, cerendu numai, cá legea de fatia sa se aduca in legatura cu articulu 31. din 1791. si cu art. 1 din 1847.

Si oratorulu e de parere, ca legile acestea nu se potú delaturá nici ignorá deplinu, si crede, ca acést'a nici regimulu nu o voiesce. Face atenta diet'a. a se feri de abstractiunile pronuntiate de unu antevorbitoriu (Baritiu); in fine se alatura la proiectulu regimului, rezervându-si dreptulu de a mai vorbi la desbaterea speciala. (Bravo !)

S c h u l e r - L i b l o y cá referinte are cuventulu din urma; dar vediendu, ca proiectulu regimului, dopa-cumú a doritu si comisiunea, s'a primitu si luat de basa la desbateri, se bucura (Haritate! căci déca comisiunea aru fi voitu sa remána proiectulu regimului, n'aru fi mai facutu si dens'a altulu din partea sea). Deci renuncia la cuventu, cá sa nu strice frumós'a armonia, ce o-a vediutu astadi între membrii dietei. (Bravo !)

P r e s i e d i n t e l e enuncia, ca desbaterea generala asupr'a propositiunei II regesci e finita.

Asemenea, ca in loculu lui Lang s'au alesu pentru comitetulu de verificatiune Klein.

Cu acestea siedinti'a se încheia. Adunarea mai de aproape Mercuri in 4/16 Septembrie. Ordinea dílei: desbaterea speciala asupr'a propositiunei regesci II.

Mai nou de-la dieta.

In cele trei siedintie din urma se priimescu cu putina modificatiune §§ 1—10 din proiectulu regimului. Secretarul aulicu Plecker cá membru nou depune apromisiunea.

Nr.—43—1 Insciintiare.

Fiindu determinatu de a strapune cancellari'a de advocatura cu finea lunei cur. la Abrudu, provocu cu onóre pre toti Domnii p. t. causanti, carii nu s'ar involi cá sa le portu processele si de la Abrudu, sa bine voiesca a despune despre actele procesuale la mine aflatóre asiá, cá pána la finea lunei curinte sa le redice dela mine, pentru-ca din contra numai cu spesele sale proprie le voru putea prámi la ori dela Abrudu.

Alb'a Carolina 10 Septembrie 1863.

Franciscu Szebenim p.

advocatu juratu.

Nr. 41.—3 Concursu.

Pentru statiunea de invetiatoria vacante la scóla populara gr. orient. din satulu Vinerea, cu care este impreunatu unu salariu anualu din Cass'a locale alodiale de 200 fl. v. a., cortelu naturalu si 6 orgii de lemne, se deschide concursu pána la 10 Octobre a. c.

Doritorii de a ocupá acést'a statiune-se pottesce sa fia si cantareti si au se-si asterne petitiunile sale cuvintiosu instruate pána la terminulu prefiptu la subscribulu. Orestia 25 Augustu 1863.

Nicolau Popovicu m. p.

Protopopu.

Pretiuirele de piatia

din Sabiiu, Vineri 6/18 Septembrie. 1863.

	fl.	xr.
Grául u de frunte, galét'a nemt. (Metzen) *)	3	47
„ de midilocu „	3	7
„ de códa „	2	93
Secar'a galét'a nemtiesca (Metzen) *)	2	13
„ de midilocu „	2	20
„ „ códa „	2	
Ovesulu de frunte, gal. nemt. (Metzen)*)	1	40
„ „ midilocu „	1	33
„ „ códa „	1	72
Cucuruzulu galét'a nemtiesca (Metzen) *)	2	13

*) 3 galete nemtiesci suntu=2 galete ardelenesci.